

DESPRE STRUCTURA SEMANTICĂ BINARĂ A PROVERBULUI: EXEMPLE RELIGIOASE FRANCEZE

ANTONIA CIOLAC

Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, București
antonia.ciolac@lingv.ro

Cuvinte-cheie: *proverb, paremie, structură formală, structură semantică, binarism semantic.*

Keywords: *proverb, paremia, formal structure, semantic structure, semantic binarism.*

1. CHESTIUNI TEORETICE

Paremiologia este știința proverbelor, conform lui Dubois *et al.* (1994: 344). Studiul proverbelor privește atât funcționarea acestor unități lexicale în uzul lingvistic, retoric și conversațional, al oricărei comunități de locutori pe arii geografice diverse, în decursul unor perioade de timp largi, cât și forma structurilor proverbiale. Paremiologia aparține unor domenii diverse: semantica, stilistica, istoria limbii, pragmatica, dialectologia și sociolingvistica. Asemenea distinsei lingviste Ariadna Ștefănescu, care a realizat studii de frontieră, abordăm și noi domeniul paremiologiei, aflat la granița subdomeniilor lingvistice enumerate (Ștefănescu 2007a, 2007b și 2016).

De aici apar și întrebările ce anume este un *proverb* și dacă acesta este o unitate frazeologică sau o unitate paremiologică. Răspunsurile la aceste întrebări sunt complexe, nuanțate și, probabil, imperfecte. *Proverb* este un enunț elaborat, cu sens sapiențial și sentențios, de origine cultă sau populară, care are un scop pragmatic conversațional și o mare circulație (în multe variante, cu frecvențe ridicate în uz). Proverbul mai are un semantism cu grad de generalitate ridicat, uneori metaforic, care poate genera și polisemie, precum și o formă ritmată, poetică (rimată) și adesea eliptică (cf. DEX: s.v. „proverb”, Oddo 2017: 215–220, 224–227). Kouadio (2016: 242), la fel ca unii lingviști francezi, consideră că proverbul este un gen asemănător basmului, ambele genuri aparținând literaturii orale și având „o legătură cu societatea tradițională a cărei civilizație este bazată pe oralitate”. Totuși, conform lui Kouadio (2016: *passim*), prin actualizarea lor cu rol cognitiv și didactic, proverbele nu sunt incompatibile cu modernitatea, deci nici implicit cu literatura scrisă. Această dialectică subtilă a paremiologiei, domeniu situat între popular și cult, între oral și scris, însoțită de sinteze și de influențe reciproce, între cele două niveluri de limbă, o cunoaștem bine, datorită corpusurilor paremiologice conservate de literaturile scrise

ale unor civilizații europene și extraeuropene antice sau medievale vechi: greacă, latină, egipteană, mesopotamiană, indiană, chineză, ebraică, arabă etc.

Conform lingvisticii tradiționale, dar și moderne, *proverbul* are o formă textuală mai mult sau mai puțin extinsă, fiind considerat pe plan formal superior ca întindere frazemului, deoarece poate cuprinde una sau mai multe propoziții gramaticale. Prin urmare, proverbul este un echivalent al unui fragment de text. De asemenea, pe plan semantic, proverbul este superior frazemelor și enunțurilor cu sens sentențios de tipul dictoanelor, sentințelor, zicătorilor etc., deoarece este mai inclusiv sub aspectul conținutului decât aceste unități.

Totuși, *proverbul* capătă din ce în ce mai mult o definiție mai permisivă din punctul de vedere al teoriei lexico-gramaticale, dar și al celei semantice. Lingvistica modernă ia în calcul permisivitatea granițelor *proverbului* și face referire în domeniul paremiologiei nu numai la enunțul unipropozițional sau multipropozițional, care este proverbul, ci și la speciile înrudite și conexe proverbului (Oddo 2017: 215–227, 219–227; DEX, s.v. *dicton*, s.v. *maximă*, s.v. *proverb*, s.v. *sentință*, *Le Grand Robert de la langue française*, s.v. *adage*, s.v. *aphorisme*, s.v. *apophtegme*, s.v. *avertissement*, s.v. *avis*, s.v. *axiome*, s.v. *dicton*, s.v. *instruction*, s.v. *leçon*, s.v. *maxime*, s.v. *pensée*, s.v. *postulat*, s.v. *précepte*, s.v. *proverbe*, s.v. *sentence*; <https://dexonline.ro/definitie/dicton>; <https://dexonline.ro/definitie/maxim%C4%83>; <https://dexonline.ro/definitie/sentin%C8%9B%C4%83>; <https://dexonline.ro/definitie/aforism>; <https://dexonline.ro/definitie/proverb/definitii>; <https://dexonline.ro/definitie/parimie>; <https://dexonline.ro/definitie/zic%C4%83toare>; <https://dexonline.ro/definitie/zical%C4%83/definitii>; <https://dexonline.ro/definitie/paremiologie>).

Speciile conexe proverbului sunt, sub aspect semantic și formal, în același timp, foarte asemănătoare, dar și diferite în raport cu proverbul. Lingvistica modernă include în studiile de paremiologie orice unitate paremiologică și/sau frazeologică cu sens sentențios, oricât de mică sau de mare ar fi aceasta în plan morfosintactic sau ca întindere semantică. Conform noii direcții a lingvisticii moderne ușor diferite față de lingvistica tradițională, baza lingvistică minimală a *paremiologiei* nu mai este textul (multi)propozițional, deci proverbul, ci unitatea frazeologică cu sens sentențios sau cu sens apropiat celui proverbial (Oddo 2017: 215–222).

Astfel, la întrebarea dacă proverbul este o unitate frazeologică sau paremiologică, răspunsul este că apartenența acestuia este la ambele categorii lexicale, iar o posibilă formulare a răspunsului este aceea oferită de Savin (2010: 65–66):

Cu toate că se spune că sunt obiectul de cercetare al paremiologiei, proverbele și zicătorile pot fi incluse în [domeniul] frazeologie[i], pentru că prezintă trăsăturile funcționale generale ale frazeologismelor (stabilitate, idiomatism), trăsături care nu pot fi ignorate. Deși nu au fost o constantă a studiilor de lingvistică teoretică, preocupările de a teoretiza structurile paremiologice s-au materializat în studii care au avut ca scop posibilitățile de definire și de clasificare a acestora ca fiind înrudite cu frazeologismele

minimale, care de asemenea, la rândul lor, sunt clasificate în mod divergent conform acestei perspective. (Savin 2010: 65–66) (trad. ns. AC)¹

În înțeles extins și modern, *proverbul* ar fi sinonim cu *paremia* (denumită în română, mai rar și învechit, și *parimie*, DEX, s.v. *paremie* și s.v. *parimie*), iar criteriul de bază pentru delimitarea unității paremiologice în domeniul frazeologiei ar fi unul strict semantic, nu și formal. Astfel, potrivit lui Oddo (2017: 220–221), sunt apropiate de noțiunea de *proverb* și „enunțurile conexe”, care comportă sensuri sentențioase, din categoria semantică a proverbului și care prezintă „caracteristici similare”, dar și „trăsături cu adevărat distinctiv”, precum „frazele proverbiale”, „locuțiunile proverbiale” sau dictoanele. Combet (1971: 36) consideră că *fraza proverbială* „nu diferă de proverbe [...] decât prin faptul că, din punct de vedere gramatical, fiind lipsită de un verb care să precizeze în mod clar obiectul său, aceasta depinde parțial de contextul psiholingvistic în care se inserează, pentru a-și livra întregul sens” (trad. ns. AC) (Combet 1971, *apud* Oddo 2017: 221). Frazemele sau „locuțiunile proverbiale” sunt incluse în clasa paremiilor apropiate de proverbe de către Seiler (1918) și Claver Zouogbo (2008: 68) (*apud* Oddo 2017: 220).

Crida Álvarez și Sevilla Muñoz (2013: 106) consideră că termenul *paremie*, de origine greacă (din greaca clasică *παροιμία*) și transmis în greaca modernă cu sensul de *zicătoare* sau de *proverb* („pe care l-a avut deja în Antichitate”), poate servi la construirea noțiunii de *paremie* concepute ca o unitate de bază a paremiologiei. Noțiunea generică de *paremie* a fost introdusă în studiile de paremiologie de lingviștii spanioli, fiind explicată în următorii termeni de Crida Álvarez și Sevilla Muñoz (2013: 106):

O *paremie* este o unitate frazeologică (UF) constituită dintr-un enunț scurt și sentențios care-i corespunde unei secvențe sintactice cu sens complet simple sau compuse, care s-a fixat în vorbire și care face parte din moștenirea socioculturală a unei comunități de vorbitori. Termenul *paremie* se impune printre cercetătorii de limbă spaniolă începând din decada anilor 80 ai secolului al XX-lea, fiind folosit ca *arhilexem* (Sevilla 1988: 231) sau ca *hiperonim* (Corpas Pastor 1996: 135) al unităților lingvistice care compun universul paremiologic, *arhilexemul* înglobând termenii: *proverb*, *zicătoare*, *maximă*, *sentință*, *frază proverbială*, *adagiu*, *dialogism*, *apoftegmă*, precum și un mare etcetera. (Crida Álvarez și Sevilla Muñoz: 2013: 106) (trad. ns. AC)²

¹ „Although they are said to be the research object of paremiology, proverbs and sayings may be included in phraseology, because they present the general functional traits of phraseologisms (stability, idiomaticity), features which cannot be ignored. Although they have not been a constancy in terms of language theory, the concerns for theorizing paremic structures have materialized in studies which aimed particularly at the possibilities of definition and classification as related to minimal phraseologisms, they themselves also divergently classified from this perspective” (Savin 2010: 65–66).

² „Una *paremia* es una unidad fraseológica (UF) constituida por un enunciado breve y sentencioso, que corresponde a una oración simple o compuesta, que se ha fijado en el habla y que forma parte del acervo socio-cultural de una comunidad hablante. El término *paremia* se va imponiendo entre los investigadores de lengua española desde la década de los 80 del siglo XX, y es usado como *archilexema* (Sevilla Muñoz: 1988: 231) o *hiperónimo* (Corpas Pastor: 1996: 135) de las unidades lingüísticas que componen el universo paremiológico, el cual engloba los términos:

Crida Álvarez și Sevilla Muñoz (2013: *passim*) includ în categoria *paremiei* următoarele unități frazeologice: *proverbul*, *aporismul*, *zicătoarea*, *fraza proverbială*, *locuțiunea proverbială*, *dialogismul* sau *textul dialogat* (care cuprinde *dialogismul bimembru* și *dialogismul trimembru*).

Conform acestor lingviști (Crida Álvarez și Sevilla Muñoz 2013: *passim*), subcategoriile *paremiei* pot fi explicate și/sau ilustrate după cum urmează³.

Proverbul este de origine cultă:

Dios creó al hombre a su imagen y semejanza. (AT, Génesis 1,27) (Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul și asemănarea sa.)

Aforismul este sinonim cu *maxima*, *apoteigma*, *sentiința* etc. și este tot de origine cultă:

Errar es humano, perdonar es divino. (Pope, *An Essay on Criticism*) (A greși este omenește, a ierta este divin.)

El hombre propone, y/pero Dios dispone. (Kempis, *De Imitatione Cristi*) (Omul propune, dar Domnul dispune.)

El hombre es un lobo para el hombre. (Plauto, *Asinaria* 2,4) (Omul este lup pentru om.)

Zicătoarea („el refrán”) este de origine populară:

Hombre precavido vale por dos. (Omul prevăzător face cât doi.)

En boca cerrada no entran moscas. (În gura închisă nu intră muște.)

Más vale maña que fuerza. (Valorează mai mult îndemânarea decât forța.)

Dios aprieta pero no ahoga/ahorca. (Dumnezeu strânge, dar nu sufocă/nu omoară.)

Fraza proverbială:

Las paredes oyen. (Pereții au urechi/aud.)

La avaricia rompe el saco. (Zgârcenia/avaritia rupe sacul/este păguboasă.)

El amor es ciego. (Dragostea este oarbă.)

Nunca las desgracias vienen solas. (O nenorocire/un necaz nu vine niciodată singură/singur.)

La vida da muchas vueltas. (Viața este întortocheată.//Necunoscute sunt căile Domnului.//Viața îți poate rezerva surprize.) (https://es.wiktionary.org/wiki/la_vida_da_muchas_vueltas; <https://www.linguee.com/spanish-english/translation/la+vida+da+muchas+vueltas.html>)

proverbio, refrán, máxima, sentencia, frase proverbial, adagio, dialogismo, apoteigma, así como un extensísimo etcétera” (Crida Álvarez și Sevilla Muñoz: 2013: 106).

³ În cazul în care nu am dispus de proverbe care să fie echivalentele românești ale corpusului citat aici, glosarea noastră constituie o traducere personală a proverbelor spaniole sau franțuzești menționate.

Sólo se vive una vez. (O singură viață ai.)

Un día es un día. (O singură viață ai.)

Locuțiunea proverbială:

Ir por lana y volver/salir trasquilado. (A merge după lână și a reveni/a se întoarce tuns.//A merge să-i tundă pe alții și a se întoarce tuns.)

Juntarse el hambre con las ganas de comer. (A se uni foamea cu pofta de mâncare.)

Salir de Guatemala y meterse en Guatepeor. (A nimeri/a cădea din lac în puț. Literal: „A se întoarce din Guatemala și a nimeri în Guate- mai rău”, printr-un joc de cuvinte al numelui de țară Guatemala, analizat ca sp. amer. Guate- + sp. *mala* și interpretat ca Guate- + *rău*; sp. *malo*, *mala* ‘rău, rea’, sp. *peor* ‘mai rău, mai rea’.)

No hay que empezar la casa por el tejado. (Casa nu se începe cu acoperișul.)

Dialogismul sau textul dialogat acoperă **dialogismul bimembru**:

Dijo el asno al mulo: «*Anda (para) allá/arrea acá, orejudo*». (Spuse măgarul cătărului: „Vino-ncoa, măi, urecheatule!”.)

Dijo el cuervo a la graja: «*Quítate allá, negra*». (Spuse corbul gaiței: „Dă-te la o parte de acolo, negrea!”.)

Dijo la sartén a la caldera: «*Quítate allá, culinegra/ojinegra*». (Spuse tigaia cazanului: „Dă-te la o parte de acolo, fund/ochi negru ce ești!”.) Cele trei dialogisme se pot traduce: *Râde ciob de oală spartă*.

Dialogismul sau textul dialogat mai acoperă și **dialogismul trimembru**:

«*No fue nada lo del ojo*», *dijo una vieja, y tenía el ojo en la mano*. (Literal, aproximativ, printr-un joc de cuvinte: „Nu mi-a scos ochii, spuse bătrâna, și/dar își ținea ochiul/ochii în mână”.)//Nu este nerealizabil, dar este aproape imposibil.//Este, dar nu este. Dialogismul explică sensul expresiei idiomatice spaniole *no ser nada/casi nada lo del ojo* ‘problema este mai gravă, mai complicată decât pare.’) (<https://ro.bab.la/dic%C8%9Bionar/spaniola/no-ser-nada-lo-del-ojo>)

«*Veremos*», *dijo un ciego, y no vio nunca*. („Vom vedea”, spuse un orb, și/dar nu văzu niciodată.)

«*¡Pobre de ti, Toledo, cómo te despueblas!*». *Y salía un sastre*. (Literal, aproximativ: „Bietule Toledo/Săracule de tine, Toledo, cum te depopulezi! Și/dar ieșea un croitor”. Se subînțelege că un croitor este o cheltuială de prisos, un om inutil într-un oraș depopulat/nepopulat/slab populat).//Săracii petrec și dansează, fără să se gândească la ceea ce vor mânca mâine/la mâncarea de mâine.) (https://www.gr-gnome.eu/proverbium/index.php?a=srch&d=6&id_srch=da961081b3bf5bb6c05fca27542e6a70&il=es&p=1)

«*¡Mañana será otro día!*». *Y verá el tuerto los espárragos*. („Mâine va fi o nouă zi!”. Și va vedea chiorul sparanghelul.//Câmp semantic: Speranță.)

(https://cvc.cervantes.es/el_rinconete/antiores/agosto_05/18082005_01.htm;
<https://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/ficha.aspx?Par=59014&Lng=0>)

De paremiologia dialectală și romanică se ocupă Gargallo Gil și Álvarez Pérez (2014), Gargallo Gil (2023) și Anscombe (2020). Câteva precizări terminologice interesante ale domeniului paremiologiei sunt propuse de Negreanu (1983), care studiază structura proverbelor românești, Tabarcea (1982), care abordează structura proverbelor din punctul de vedere al stilisticii și semanticii, și Bogdan (2023). Probleme de inventar, de competență comunicativă a locutorilor și de clasificare a paremiilor sunt abordate de Sevilla Muñoz (1993, 2016) și de Crida Álvarez și Sevilla Muñoz (2013). Teleoacă (2021, 2023) analizează inventarul paremiologiei sub aspect semantic și structural.

După cum precizează Oddo (2017: 220), structura internă a *proverbului* este controversată. În opinia unor lingviști, structura formală a proverbului este bimembră (Sevilla Muñoz 1993: 16, *apud* Oddo 2017: 220), dar, de fapt, Sevilla Muñoz (1993: 16) se referă în mod special la *zicătoare* (sp. *refrán*), de origine populară, pe care o consideră bimembră. Lingvista spaniolă califică *paremia zicătoare* (sp. *refrán*) drept cea mai reprezentativă a limbii spaniole. Oddo (2017: 220) precizează că pentru Casares (1950, 1992) proverbul conține două idei, „o reflecție în care se relaționează cel puțin două idei” (trad. ns. AC) („un pensamiento en el que se relacionan por lo menos dos ideas”), și arată că problema structurii interne a proverbului este rezolvată de lingvistul francez Anscombe în domeniul semanticii (Casares 1950, 1992: 192 și Anscombe 2000: 18, *apud* Oddo 2017: 220). Anscombe (2000) face distincția între structura semantică a proverbului, care este (cel puțin) binară în plan semantic, și structura formală a acestuia: „De fapt, teza structurii binare a proverbelor se bazează pe o eroare care se face în mod frecvent, aceea a paralelismului logico-semantic [...] Aici este vorba despre o binaritate semantică, pe care nu suntem deloc obligați s-o reprezentăm [și] printr-o formă binară” (trad. și sublinierile ns. AC) (Anscombe 2000: 18)⁴.

În cele ce urmează, prezentăm câteva *paremii* susceptibile să ilustreze binarismul semantic minimal al proverbelor. În unele cazuri, *semantismul proverbelor* se poate dezvolta în relații semantice complexe care depășesc nivelul binarismului semantic. Exemplele sunt extrase dintr-un corpus larg de *paremii* franceze cu conținut religios, marcat prin prezența unor termeni din acest câmp lexico-semantic, alcătuit de noi în cadrul unei lucrări de paremiologie romanică desfășurate la Institutul de Lingvistică al Academiei Române din București⁵ (cf. Surse: Batista Adilson 2008; Decker 1997; *Dictionnaire de proverbes et dictons* 1989; Dournon 1986; Gorunescu 1975, 1978; cf. Webografie:

⁴ „En fait, la thèse de la structure binaire des proverbes repose sur une erreur qui est fréquemment faite, et qui est celle du parallélisme logico-grammatical. [...] Il s’agit là d’une binarité sémantique que rien n’oblige à représenter par une forme binaire” (Anscombe 2000: 18).

⁵ Proiectul se numește „Unități frastice constituite în jurul unor termeni religioși. Cu privire la limbile română, spaniolă, franceză și portugheză” (coordonatoare: CS II dr. Daniela-Luminița Teleoacă) și este în curs de desfășurare la sectorul de Romanistică al Institutului de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” din București.

<https://www.dicocitations.com/proverbes-france.php>; [https://fr.wikisource.org/wiki/Dictionnaire_des_proverbes_\(Quitard\)/abb%C3%A9](https://fr.wikisource.org/wiki/Dictionnaire_des_proverbes_(Quitard)/abb%C3%A9); <https://citation-celebre.leparisien.fr/citations/9323>; <http://www.linternaute.fr/proverbe/>; <https://www.espacefrancais.com/>; <https://www.proverbes-francais.fr/proverbes-expliques/>; <https://www.france-pittoresque.com/spip.php?article5260>; <https://www.france-pittoresque.com/il-etait-une-france/>).

Insistăm aici asupra textelor-proverb, care cuprind cel puțin o singură propoziție (sau mai multe propoziții). În mod tangențial, prin *proverb* înțelegem și speciile conexe proverbului: *frazele proverbiale*, *dictoanele* și *locuțiunile proverbiale*.

Paremiile aparțin tuturor varietăților cronolectale, dialectale și sociostilistice, deci nivelurilor dialectal, popular, arhaic, dar și standard. Binarismul semantic, care nu se manifestă mereu (și explicit) și în plan formal, se manifestă uneori în formele lexicale, iar alteori (și/sau numai) în subînțelesuri și în structura ideilor. Binarismul semantic nu se limitează la opoziție, ci acoperă relații logice între propozițiile sau ideile ori sensurile enunțului-proverb. Atât enunțurile-proverb, cât și ideile, referenții semantici și/sau relațiile logice ale proverbului pot fi uneori exprimate, iar alteori sunt subînțelese, fiind un rezultat al elipsei.

Sunt exprimate în structura semantică internă, dar uneori și în structura formală a proverbului, cu aproximație, relații: circumstanțiale de consecință (de la motiv declanșator sau cauză declanșatoare la consecință și invers, într-o topică inversată), de cauzalitate (privind cauzele sau evenimentele, de la cauză sau eveniment la efect și de la efect sau eveniment la cauză, în topica inversată), de temporalitate (anterioritate, simultaneitate sau posterioritate), de antagonism sau opoziție, de comparație (descrierea prin figura de stil sau retorică a comparației, realizată prin construcții comparative gramaticale, a unor raporturi de egalitate sau de inegalitate privind calitatea sau cantitatea) (GALR: 198–205, 450–461), relații circumstanțiale de condiționare sau de condiție necesară, de necesitate, dar și relații stilistice de calificare sau de cuantificare, de metonimie sau sinecdocă, hiperonimie sau hiponimie. Modurile alternative și diverse în care se realizează lingvistic relațiile logice exploatează diferite valori semantico-stilistice, ca metafora, chiar alegoria, dar și nuanțe semantice cu efecte pragmatilistice conversaționale, precum umorul, ironia și subînțelesul. Sunt folosite figuri retorice ca antifraza, comparația, tautologia, eufemismul, hiperbola, mijloace pentru a reda gradația și intensificarea etc. De fapt, în cele mai multe proverbe, multe sensuri, valori și relații semantice se cumulează.

2. RELAȚII SEMANTICE BINARE

Vom ilustra aici unele dintre aceste relații semantice: relații de consecință, de opoziție/antagonism, de comparație și de condiție (necesară).

2.1 Relații semantice de consecință

Toate exemplele de proverbe franceze citate mai jos, la fel ca, în general, o serie de proverbe, pun problema cumulului de valori semantice și de relații logico-semantice:

motiv declanșator/cauză declanșatoare/eveniment – consecință, cauză/eveniment – efect, cauză declanșatoare – temporalitate, cauză declanșatoare – condiție (necesară/necesitate).

Constatăm cumulum relațiilor de consecință cu cele de timp, dar și cu cele de condiție necesară, „dacă..., atunci...”, în exemplele (1), (3) și (5). Relațiile de consecință sunt cumulate cu acelea de condiție, „dacă..., atunci...”, în exemplele (4), (8) și (9). Consecința se cumulează cu relația de cauză, „pentru că...”, în exemplul (6).

Aceste relații semantice se proiectează prin diverse structuri sintactice textuale. Structurile sintactice sunt bazate pe subordonarea unor propoziții dependente de o propoziție principală. Subordonatele sunt de mai multe tipuri: fie au valoare semantică locativă sau temporală, sunt completive circumstanțiale de loc sau de timp și sunt introduse prin adverbe relative de loc (*où*) sau prin conjuncții subordonatoare de timp (*quand*), fie sunt subiective generice introduse prin pronumele relativ cu funcție de subiect în propoziția subordonată, *qui*, fie sunt structuri prezentative, *c'est...*, ori structuri impersonale ca *il faut.../il faut que/il ne faut pas.../il ne faut pas que...* etc.

Din punct de vedere gramatical, în mod frecvent, o propoziție subordonată are tendința de a se plasa emfatic pe prima poziție în frază, ca subordonata circumstanțială locativă din (1) sau subordonata circumstanțială temporală din (3) și (5) ori subordonatele subiective din (4), (8) și (9). Formula prezentativă *c'est* este un galicism și are în proverbe un rol semantic descriptiv, ca în exemplul (2).

Formula cu verbul impersonal *falloir* „a trebui” la forma afirmativă sau negativă poate introduce un verb la modul infinitiv (*il faut.../il ne faut pas... + verb la modul infinitiv*), ca în (6). Aceeași formulă mai poate introduce o propoziție subordonată completivă (*il faut que.../il ne faut pas que...*), care are funcția sintactică de subiect (logic sau real) al textului-proverb, ca în (7) (Riegel, Pellat, Rioul 2002: 447–450, 491–493; <https://www.kidsvacances.fr/fiches-de-cours/college/francais/proposition-subordonnee-completive.html>; <https://www.kidsvacances.fr/fiches-de-cours/college/francais/proposition-subordonnee-completive.html>; <https://www.lelivrescolaire.fr/page/15762614>; <https://www.francaisfacile.com/exercices/exercice-francais-2/exercice-francais-42731.php>).

Formula cu verbul impersonal *falloir* „a trebui” la forma negativă mai are și valoare semantică injonctivă, fiind un echivalent al modului imperativ, ca în proverbul (6), care mai poate fi reformulat astfel: *Ne coupez pas le chardon le jour de l'Ascension, (parce que)...*! (Nu trebuie tăiați ciulinii în ziua de Înălțare, fiindcă...!).

Pentru exprimarea relațiilor semantice de consecință cumulate cu alte valori semantice, cităm următoarele proverbe în limba franceză:

- (1) *Où est l'ordre, là est la bénédiction.* (Acolo unde este ordine, este binecuvântare.)
- (2) *C'est un bon enfant, il ne mange pas des bouts de chandelle.* (Literal: „Este un om deștept”. Antifrază, ironie. Este un om prost.)
- (3) *Quand on a été charitable sur la terre, et toujours fidèle à l'honneur, on peut frapper hardiment aux portes du paradis.* (Dacă/atunci când ai fost un om milostiv/caritabil pe pământ și întotdeauna ai respectat onoarea, poți bate cu îndrăzneală la porțile raiului/paradisului.)

- (4) *Qui fait l'aumône trouve miséricorde.* (Cine dă de pomană primește milostenie/caritate.)
- (5) *Quand il pleut à l'Ascension, Tout dépérit jusqu'à la moisson.* (Când plouă de Înălțare, Totul moare/Toate plantele mor până la recoltare.)
- (6) *Il ne faut pas couper le chardon le jour de l'Ascension, il en viendrait dix sur le même tronc.* (Nu trebuie tăiați ciulinii în ziua de Înălțare, fiindcă cresc zece la loc pe același trunchi.)
- (7) *Il faut que le prêtre vive de l'autel.//Le prêtre vit de l'autel.//Qui autel sert d'autel doit vivre.* (Cine slujește altarului, din altar mănâncă.// Fiecare om are meseria lui. Prin extensie: Cine lucrează cinstit, trebuie să mănânce o pâine bună/să realizeze un profit onorabil.)
- (8) *Qui aime autrui plus que lui-même, se meurt de soif à la fontaine.* (Cine-l iubește pe altul mai mult decât pe sine, Moare de sete lângă fântână.)
- (9) *Qui se fâche d'autrui se venge sur soi-même.* (Cine se supără pe altul, se răzbună pe sine/își face răul singur.)

2.2 Relații semantice de opoziție

În acest tip de proverbe, este redat pe plan semantic adevărul contrazis sau o așteptare a auditorului care nu se realizează. Opoziția se raportează lumii extralingvistice, dar este exprimată prin următoarele mijloace strict lingvistice.

Comparația de egalitate, contrazisă de fapte, este implicită în (10). Nuanța semantică de egalitate este exploatată stilistic printr-o opoziție indusă de faptele relatate și exprimată pe plan lexical și stilistic prin cuvinte cu sens învecinat, dar plasate în opoziție în proverb: *l'hôpital* versus *la charité*, „spital” versus „milostenie/milă/caritate”. Opoziția este creată de fapte (rele) în (10) (Râde ciob de oală spartă): protagoniștii proverbului se poartă rău, ca și cum *spitalul* și *mila* ar desemna două realități total diferite (și opuse), fără să țină cont de apropierea dintre ele. Această opoziție este reproșată și criticată în plan moral și sentențios de autorul anonim, pentru a restabili egalitatea de drept între *l'hôpital* și *la charité*. Cele două cuvinte aparțin aceluiași gen al generozității sociale, așadar avem egalitate între referenți, prin apartenența acestora la același etnocâmp/câmp semantic, dar speciile cuvintelor sunt distincte și permit o diferențiere semantică: *spitalul* este locul în care sunt ajutați bolnavii, iar *milostenia* este acțiunea de a ajuta oamenii și, deci, și bolnavii. Mica diferență este văzută de unii oameni/actanți ca o opoziție, iar de alți oameni/autori de proverbe ca o asemănare. Dialectica sapiențială de acest tip poate fi extinsă întregului gen uman.

Cuvinte și/sau sensuri opuse sunt plasate în două propoziții, ca *Dieu* versus *diable*, „Dumnezeu” versus „drac”, sau *Bien des gens* versus *peu...*, „mulți (oameni)” versus „puțini (oameni)”, ori *ange* versus *bête*, „înger” versus „drac”, sau substantivele diminutive *angelot* versus *diablot*, „îngeruș” versus „drăcușor/drăculeț”, în exemplele (13), (18), (20) și (21).

Gradația și minimalizarea semantică apar în proverbul (14), literal „a strica/strică o lumânare pentru a găsi un ac”, realizate stilistic prin cuvintele *une chandelle* versus *une épingle*, „o lumânare (un obiect mai mare)” versus „un ac (un obiect mai mic)”. Gradația și minimalizarea gramaticală apar în proverbul (16),

literal „Nu există niciun sfânt oricât de mic care să nu-și dorească o lumânare/o candelă a sa”, și este realizată prin *si petit* „atât de mic”. Acest grup adjectival este una dintre realizările posibile ale gradului superlativ absolut în franceză (cu adverbul de intensitate *si*). Minimalizarea lexicală este redată și prin diminutivare (cf. *supra* *angelot* versus *diablot*).

O sintagmă nominală echivalentă unui verb (în care se poate subînțelege o sintagmă verbală) poate fi verbalizată în (11) ca *un jour passé sans prière/un jour passé sans prier/passer un jour sans prière/passer un jour sans prier*. Se subînțelege un enunț de tipul *Quand/si on passe un jour sans prière/sans prier, les bénédictions nous manquent*, care cumulează valori semantice de timp, condiție și opoziție.

Formula emfatică tipic franceză *c'est... qui*, construită cu formula prezentativă *c'est* și cu pronumele relativ subiect *qui*, are o valoare semantică apropiată, dar distinctă de aceea a prezentativului *c'est* și este folosită în proverbe, la fel ca în exemplul (10).

Prepoziția *pour* „pentru” introduce un verb la modul infinitiv, *trouver* „a găsi”, în proverbul (14) (Ieftin la făină și scump la tărățe), în locuțiunea verbală *pour trouver une épingle* „pentru a găsi un ac”.

Formule injonctive, ca *Il faut, Il ne faut pas, Tends, Ne faites pas*, sunt folosite în proverbele (15) (*Il faut...*), (22) (*Tends...*) și (25) (*Ne faites pas...*).

Raporturile adversative în interiorul propozițiilor sau între propoziții sunt redade de coordonarea realizată prin conjuncțiile coordonatoare *mais* „dar” (conjuncție de opoziție propriu-zisă), *et* „și” (conjuncție de cumulare afirmativă sau de adăugare), urmată sau nu de negație, *et non pas* „și nu”, *ni* „nici” (conjuncție de cumulare negativă). Raporturi adversative sunt ilustrate de exemplele (13) și (18) (proverbe cu conjuncția *et*), 20 (proverb cu conjuncțiile *ni* și *et*), (22) (proverb cu sintagma conjuncțională *et non pas*) și 24 (proverb cu conjuncția *mais*).

Raportul adversativ mai poate fi redat prin parataxa propozițiilor, ca în proverbul (21), parataxa fiind marcată de pauză sonoră în oral și de virgulă în scris și având aici valoare retorică prin subînțelegerea raportului de opoziție.

- (10) *C'est l'hôpital qui se moque de la charité.* (Râde ciob de oală spartă.)
- (11) *Un jour sans prière est un jour sans bénédictions.* (O zi petrecută fără să te rogi este o zi fără binecuvântări/binecuvântare.)
- (12) *Qui entre pape au conclave en sort cardinal.//Tel entre pape au conclave qui en sort cardinal.* (Acest proverb este polisemantic: Interesul poartă fesul.//Nu-i totdeauna cum se chitește ci-i cum se nimerește.)
- (13) *Donner/Il donne une chandelle à Dieu et une (autre) au diable.* (A juca/Joacă pe mai multe fronturi.//A sta/Stă cu fundul în două lunturi.)
- (14) *Gâter/Il gâte une chandelle pour trouver une épingle.* (Ieftin la făină și scump la tărățe.)
- (15) *Il faut quelquefois brûler une chandelle au diable.* (Trebuie să aprinzi câteodată o lumânare și dracului.//A face/Face pact cu diavolul.)
- (16) *Il n'est si petit saint qui ne veuille sa chandelle.* (Toți oamenii aspiră la respect.//Toți vor să fie adorați.)
- (17) *Il n'est si petite chapelle, Qui n'ait sa dédicace et fête son saint.* (Toți oamenii aspiră la respect.//Toți vor să fie adorați.)

- (18) *Bien des gens font l'aumône, et peu la charité.* (Pomana se dă din suflet, nu de ochii lumii.)
- (19) *C'est l'hôpital qui se moque de la charité.* (Râde ciob de oală spartă.)
- (20) *L'homme n'est ni ange ni bête, et le malheur veut que qui veut faire l'ange fait la bête.* (Pascal). (Trebuie respectată natura umană cu defectele ei; perfecționismul conduce la ipocrizie și la rău.)
- (21) *Paroles d'angelot, ongles de diabolot.* (La gură ca un miel, iar la inimă lup întreg.//Om cu două fețe.//Cu voce de înger și unghii de drac.//Poleit pe dinafară și putred pe dinăuntru.)
- (22) *Tends la main au travail, et non pas à l'aumône.* (Muncește, nu cerși!)
- (23) *Il en prendrait sur l'autel.* (Literal: „Ar fura și de pe altar”.//Este un om lacom, care râvnește la bunul altuia.)
- (24) *Le diable a pris les offrandes, mais il reste l'autel.* (Literal: „Dracul a luat ofrandele de pe altar, dar nu a luat și altarul”. Nu am pierdut chiar tot ce am avut.//Situația nu este chiar atât de disperată pe cât pare, ci mai există speranță. Pierderile materiale sunt reparabile.) (<https://www.linternaute.fr/proverbe/3100/le-diable-a-pris-les-offrandes-mais-il-reste-l-autel/>)
- (25) *Ne faites pas aux autres ce que vous ne voulez pas qu'on vous fasse à vous-même!* (Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face!)

2.3 Relații semantice de comparație

Relațiile semantice de comparație de inegalitate pot fi ilustrate prin construcții comparative de superioritate, ca în (26) și (28), cumulate cu relații semantice de opoziție, odată cu punerea în paralel și în opoziție a unor elemente semantice din două părți ale proverbului: *devant* versus *derrière*, „în față” versus „în spate”, și *main* versus *four*, „mână” versus „cuptor”.

Relațiile semantice de comparație de inegalitate mai pot fi ilustrate și prin construcții comparative de inferioritate care privesc cantitatea sau calitatea. Unele dintre construcțiile de acest tip, ca în (29), sunt reconfigurate în favoarea unei construcții de egalitate cu formula prezentativă franceză cu sens descriptiv *c'est* și conjuncția *comme* „(la fel) ca”. Totuși, mai sunt și proverbe, ca (27) și (30), care conțin construcții comparative de egalitate și care folosesc structuri comparative realizate fie prin conjuncția subordonatoare *comme*, fie prin paralelismul sintactic (cu parataxă), în care se subînțelege conjuncția *comme*.

Cităm mai jos câteva proverbe de comparație cu echivalările lor în limba română:

- (26) *La chandelle qui va devant vaut/éclaire mieux que celle qui va derrière.* (Pomana făcută în timpul vieții este mai merituosă decât moștenirea dată la sfârșitul vieții.//Orice lucru trebuie făcut la timpul potrivit, nu trebuie lăsat pe mai târziu.//Nu lăsa pe mâine ce poți face azi!)
- (27) *Moucher/Il mouche la chandelle comme le diable sa mère.* (A lua/Ia capătul lumânării ca dracul/omul rău nasul mamei-sii.//A-i face/Îi face răul altuia.)
- (28) *Mieux vaut charité plein la main que biens plein le four.* (Mai bine dai/dă de pomână decât să ții multe bunuri în cuptor.//Fii milostiv/caritabil cu semenii tăi!)

- (29) *C'est comme l'Ascension, ça ne hausse ni ne baisse.* (Nu se schimbă niciodată, la fel ca ziua de Înălțare.//Înălțarea cade invariabil la patruzeci de zile după Paști.)
- (30) *L'eau supprime le feu, l'aumône les péchés.* (Apa stinge focul, pomana, păcatele.)

2.4 Relații semantice de condiție necesară

Din inventarul paremiilor franțuzești, selectăm câteva exemple care ilustrează relația semantică de condiție (necesară). Culegem aici, pentru ilustrarea prin vecinătate și contrast a proverbului, unele dintre speciile conexe, dictoane și zicători, care conțin relații de condiționalitate necesare, obiective. Unele dintre aceste enunțuri cu sens sentențios ilustrează *relații condiționale semantice care sunt nemarcate în plan gramatical*, ca (31), care cumulează relații temporale și de condiție. Condiția conținută în plan gramatical sau numai în plan semantic se referă la relații de condiționalitate necesară între anumite situații extralingvistice, calculate cu strictete de autorii anonimi populari, făcând apel la cunoștințele științifice și experiențele calendaristice și meteorologice ale acestora.

Cităm mai jos câteva zicători și dictoane populare calendaristice franceze care conțin *relații condiționale semantice marcate sau nemarcate în plan gramatical*:

- (31) *À la fête de la Chandeleur, Les jours croissent de plus d'une heure/Et le froid pique avec douleur.* (Chandeleur: „Întâmpinarea Domnului sau Prezentarea la Templu a lui Cristos”. Literal: „La Întâmpinarea Domnului, Zilele cresc cu câte o oră/Iar frigul pișcă dureros”.//La Întâmpinarea Domnului se iese din iarnă, iar primăvara este timpurie.)
- (32) *La veille de la Chandeleur, L'hiver se passe ou prend vigueur.* (Literal: „În ajunul Întâmpinării Domnului, iarna fie se ofilește, fie prinde vigoare”.)
- (33) *Si le jour de la Chandeleur il fait soleil, attends-toi à un mauvais printemps !* (Dacă ziua Întâmpinării Domnului este însorită, așteaptă-te la o primăvară urâtă!)
- (34) *Si le jour de la Chandeleur il pleut, attends-toi à un bon et beau printemps !* (Dacă plouă în ziua Întâmpinării Domnului, așteaptă-te la o primăvară bună și frumoasă!)

Relațiile condiționale sau de condiție necesară (necesitate) mai pot să fie exprimate eliptic de verb și de conjuncția subordonatoare de condiție *si*, prin simpla juxtapunere a elementelor puse în relație, ca în proverbul (35). Acesta poate fi interpretat și ca un enunț modalizat, în care se subînțelege verbul *falloir*, conjugat la forma sa impersonală, modul indicativ, timpul prezent, *il faut...*, sensul subînțeles literal al proverbului fiind: „Trebuie să-i aprinzi/dai/dedici fiecărui sfânt lumânarea/candela sa, dacă vrei să trăiești bine/să reușești în viață” („Il faut allumer/donner/vouer à chaque saint sa chandelle, si l'on veut bien vivre/réussir sa vie”).

Relațiile de condiție pot să rămână la nivel semantic și să fie conținute în limbă, în propriul raționament al proverbelor, iar în acest caz avem de a face cu

relații condiționale care nu sunt marcate în plan gramatical. Am ilustrat această idee cu unele enunțuri citate imediat *supra*, în (31) și (32), care conțin sensuri cumulate temporale și condiționale.

Relațiile de condiție pot să fie exprimate, de asemenea, în mod explicit, prin propoziția subordonată condițională, introdusă prin conjuncția subordonatoare de condiție *si*, ca în (33), (34) și (36). Proverbul (36) cumulează relația de condiție cu aceea de opoziție între cuvintele *la clarté* versus *l'obscurité*, „lumina” versus „întunericul”:

(35) *À chaque saint, sa chandelle.* (Fiecărui sfânt, candela/lumânarea sa.//Fiecare sfânt cu candela sa.//Trebuie să-i aprinzi fiecărui sfânt candela sa.//Până la Dumnezeu te mănâncă toți sfinții.)

(36) *Si tu donnes des aumônes dans la clarté, la récompense t'arrivera dans l'obscurité.*⁶ (Dacă dai de pomană pe față/pe lumină, recompensa/răsplata îți va sosi pe ascuns/pe întuneric.//Cine este cinstit, este protejat de rele.)

3. CONCLUZII

Articolul nostru analizează proverbele franțuzești care includ termeni religioși, punând în evidență structura lor semantică binară, tipurile de relații semantice dintre cele două părți (semantice sau formale), precum și mijloacele sintactice de actualizare a relațiilor semantice. Dintre aceste mijloace, am prezentat numai o parte, și anume pe acelea care exprimă relațiile de consecință, opoziție, comparație și condiție (necesară).

În interiorul inventarului paremiologic, se poate alcătui o clasificare în clase logico-semantice. Este posibil să fie împărțit corpusul paremiologic în cel puțin două mari categorii: prima categorie cuprinde clasele cu relații logice circumstanțiale (consecință, cauzalitate, temporalitate, opoziție, comparație, condiționalitate necesară/necesitate); a doua categorie cuprinde relațiile stilistice (calificare, cuantificare, metonimie, sinecdocă, hiperonimie, hiponimie ș.a.).

SURSE

Batista Adilson, P. P., 1 September 2008, *Proverbes, dictons et expressions imagées dans l'enseignement/apprentissage du FLE, dans le secondaire au Cap-Vert*, Thesis, OAi, Metadata, citation and similar papers at core.ac.uk, https://core.ac.uk/display/38680642?utm_source=pdf&utm_medium=banner&utm_campaign=pdf-decoration-v1.

Decker, T., 1997, *Dictionnaire des citations. Maximes, dictons et proverbes français*. Éditions Moréna.

Dictionnaire de proverbes et dictons, 1989, collectif. Paris: Dictionnaires Le Robert (<https://www.lerobert.com/dictionnaires/francais/proverbes-et-dictons>).

Dicționarul explicativ al limbii române (DEX), 1998, ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”. București: Univers Enciclopedic; 2009, ediția a II-a, revăzută și

⁶ Vezi nota 3.

- adăugită, Academia Română (București), Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. București: Univers Enciclopedic Gold; 2012, ediție revăzută și adăugită. București: Univers Enciclopedic Gold, s.v. *dicton*, s.v. *maximă*, s.v. *proverb*, s.v. *sentință*. Dex online: <https://dexonline.ro/>.
- Dournon, J.-Y., 1986, *Dictionnaire des proverbes et dictons de France*. Paris: Hachette.
- Dubois, J., M. Giacomo, L. Guespin, C. Marcellesi, J.-B. Marcellesi, J.-P. Mével, 1994, *Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage*. Paris: Larousse.
- Gorunescu, E., 1975, *Dicționar de proverbe francez-român*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Gorunescu, E., 1978, *Dicționar de proverbe român-francez*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Gramatica limbii române (GALR), 2005, Guțu Romalo, V. (coord.), I. *Cuvântul*, II. *Enunțul*. București: Editura Academiei Române.
- Le Grand Robert de la langue française. Dictionnaire alphabétique et analogique de P. Robert*, 1986², Rey, A., D. Morvan (coord.), éd. augmentée, 6 vol. Paris: Le Robert; 2001, Rey, A. (coord.), 9 vol. Paris/Montréal: Le Robert, s.v. *adage*, s.v. *aphorisme*, s.v. *apophtegme*, s.v. *avertissement*, s.v. *avis*, s.v. *axiome*, s.v. *dicton*, s.v. *instruction*, s.v. *leçon*, s.v. *maxime*, s.v. *pensée*, s.v. *postulat*, s.v. *précepte*, s.v. *proverbe*, s.v. *sentence*.
- Le Petit Robert de la langue française*, 2019. Paris: Dictionnaires Le Robert, variantă electronică.

WEBOGRAFIE

- <https://www.dicocitations.com/proverbes-france.php>
- [https://fr.wikisource.org/wiki/Dictionnaire_des_proverbes_\(Quitard\)/abb%C3%A9](https://fr.wikisource.org/wiki/Dictionnaire_des_proverbes_(Quitard)/abb%C3%A9)
- <https://citation-celebre.leparisien.fr/citations/9323>
- <http://www.linternaute.fr/proverbe/>
- <https://www.espacefrancais.com/>
- <https://www.proverbes-francais.fr/proverbes-expliques/>
- <https://www.france-pittoresque.com/spip.php?article5260>
- <https://www.france-pittoresque.com/il-etait-une-france/>
- <https://dexonline.ro/definitie/dicton>
- <https://dexonline.ro/definitie/maxim%C4%83>
- <https://dexonline.ro/definitie/sentin%C8%9B%C4%83>
- <https://dexonline.ro/definitie/aforism>
- <https://dexonline.ro/definitie/proverb/definitii>
- <https://dexonline.ro/definitie/parimie>
- <https://dexonline.ro/definitie/zic%C4%83toare>
- <https://dexonline.ro/definitie/zical%C4%83/definitii>
- <https://dexonline.ro/definitie/paremiologie>
- <https://www.alloprof.qc.ca/fr/eleves/bv/francais/la-subordonnee-completive-f1153>
- <https://www.kidsvacances.fr/fiches-de-cours/college/francais/proposition-subordonnee-completive.html>
- <https://francais.lingolia.com/fr/grammaire/la-phrase/propositions-completives>
- <https://www.lolivrescolaire.fr/page/15762614>
- <https://www.francaisfacile.com/exercices/exercice-francais-2/exercice-francais-42731.php>
- <https://www.linternaute.fr/proverbe/3100/le-diable-a-pris-les-offrandes-mais-il-reste-l-autel/>
- <https://www.gr-gnome.eu/proverbium/index.php/list/Gonzalo+Correas%252C+%3Cem%3EVocabulario+de+refranes%3C%252Fem%3E/P,O,B.xhtml>
- <https://ro.bab.la/dic%C8%9Bionar/spaniola/no-ser-nada-lo-del-ojo>
- https://cvc.cervantes.es/el_rinconete/anteriores/agosto_05/18082005_01.htm
- <https://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/ficha.aspx?Par=59014&Lng=0>
- https://es.wiktionary.org/wiki/la_vida_da_muchas_vueltas
- <https://www.linguee.com/spanish-english/translation/la+vida+da+muchas+vueltas.html>

BIBLIOGRAFIE

- Anscombre, J.-C., 2000, „Paroles proverbiales et structures métriques”, *Langages* 139, 6–26.
- Anscombre, J.-C., 2020, „Variantes, variations et figement en parémiologie”, *Cahiers de lexicologie* 116, 1: *Variation(s) et phraséologie*, 15–44.
- Bogdan, H., 2023, „Elemente regionale în variantele paremiologice din limba română (cu specială referire la antologia de proverbe a lui Iuliu A. Zanne)”, comunicare susținută la *Xth Congress of the International Society for Dialectology and Geolinguistics. 4th–8th September 2023: Bucharest: Romania*, Secțiunea: „Dialectologie și frazeologie”, joi, 7 septembrie, 12.30–13.00.
- Casares, J., 1950, 1992³, *Introducción a la lexicografía moderna*. Madrid: Filología española; Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- Claver Zouogbo, J.-P., 2008, *Le proverbe entre langues et cultures. Une étude de linguistique confrontative allemand/français/bété-*. Préfaces de G. Gréciano et A. Häcki-Buhofer. Linguistique. Études contrastives/Contrastive studies. (French Edition) New Edition: volume 10. Thèses: Peter Lang. Internationaler Verlag der Wissenschaften. New edition.
- Combet, L., 1971, *Recherches sur le « Refranero castillan »*. Paris: Les Belles Lettres.
- Corpas Pastor, G., 1996, *Manual de Fraseología Española*. Madrid: Gredos.
- Crida Álvarez, C. A., J. Sevilla Muñoz, 2013, „Las paremias y su clasificación”, *Paremia* 22, 105–114.
- Gargallo Gil, J. E., 2023, „Geoparemiologia romanza. Detti calendariali e meteorologici”, University of Barcelona, *Xth Congress of the International Society for Dialectology and Geolinguistics. 4th–8th September 2023. Bucharest: Romania*, Plenary session, Thursday, 7th September, 10.30–11.30.
- Gargallo Gil, J. E., X. A. Álvarez Pérez, 2014, „El Proyecto Paremiom. Refranes meteorológicos y geoparemiologia romance”, *Estudis romànics* 36, 313–324.
- Kouadio, Y., 2016, „Proverbes et modernité, deux réalités irréconciliables ? (Proverbs and modernity, two irreconcilable realities?)”, Université Alassane Ouattara (Bouaké), *Estudios Románicos*, vol. 25, 241–252.
- Negreanu, C., 1983, *Structura proverbelor românești*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Oddo, A., 2017, „Le proverbe dans tous ses états. Regard sur la recherche en parémiographie et en parémiologie », *Cahiers de lexicologie* 111, 2: *La sémantique en France: un état des lieux (II)*, 215–233.
- Riegel, M., J.-C. Pellat, R. Rioul, 2002, *Grammaire méthodique du français. Manuel*. Paris: Quadrigue/PUF, 2e édition (1re édition: 1994, Presses Universitaires de France).
- Savin, P., 2010, „Phraseology as an Autonomous Linguistic Discipline. Current state of the topic in Romanian linguistics”, *LiBRI. Linguistic and Literary Broad Research and Innovation*, 1, 1, 60–73.
- Seiler, F., 1918, *Das deutsche Sprichwort*. Berlin: K. J. Trubner.
- Sevilla Muñoz, J., 1988, *Hacia una aproximación conceptual de las paremias francesas y españolas*. Madrid: Editorial Complutense.
- Sevilla Muñoz, J., 1993, „Las paremias españolas: clasificación, definición y correspondencia francesa”, *Paremia* 2: Madrid, 15–20.
- Sevilla Muñoz, J., 2016, „El refranero hoy: técnicas paremiográficas”, *Paremia* 25, 235–242.
- Ștefănescu, A., 2007a, *Conectori pragmatici/Pragmatic Connectors*. București: Editura Universității din București.
- Ștefănescu, A., 2007b, *Aspecte pragmatice. Incursiuni în româna actuală/Pragmatic Aspects in Standard Romanian*. București: Editura Universității din București.
- Ștefănescu, A., 2016, *Variație și unitate în limba română standard din Basarabia/Unity and Variation in the Romanian Language from Bessarabia (Republic of Moldova)*. București: Editura Universității din București.
- Tabarcea, C., 1982, *Poetica proverbului*. București: Editura Minerva.
- Teleoacă, D., 2021, „Subtipuri paremiologice în perspectivă logico-semantică”, în M. Nevaci, I. Floarea, I.-M. Farcaș (ed.), *Ex Oriente lux. In honorem Nicolae Saramandu*. Alessandria: Edizioni dell’Orso, «La colonna infinita» 14, 981–988.

Teleoacă, D., 2023, „Dictoane meteorologice: tipare cu termeni religioși în română și spaniolă”, comunicare susținută la *Xth Congress of the International Society for Dialectology and Geolinguistics. 4th–8th September 2023. Bucharest: Romania*, Secțiunea: „Dialectologie și frazeologie”, joi, 7 septembrie, 10.00-10.30.

ABOUT THE DUAL SEMANTIC STRUCTURE OF PROVERBS: FRENCH EXAMPLES WITH RELIGIOUS TERMS

Abstract

Paremiology is the study of proverbs. *Proverb* is a debated notion, defined either as an extended sentence which transmits generalized wide spread sententious meaning (Oddo 2017: 215–220) or as a phrase with sententious meaning (Oddo 2017: 219–227; Seiler 1918 and Claver Zouogbo 2008: 68, *apud* Oddo 2017: 220). An umbrella term is *paremia*. The formal and the semantic structure of proverbs do not always overlap, i.e. there are various cases of semantic binarism which is not overtly projected in syntax or lexis. We illustrate the logical relations of consequence, opposition, comparison and condition with examples extracted from French proverbs including religious terms. The analysis shows two aspects: on the one hand a rich inventory of grammatical, lexical, stylistic and semantic strategies to construct binarism, and on the other hand suggests a distinction between binarism projected as logical relations and binarism obtained via stylistic and rhetorical figures.